

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

گزارش جمهور

مرکز پژوهش و اسناد ریاست جمهوری

گزارش جمهور ضمیمه فصلنامه تخصصی نامه دولت اسلامی / شماره ۲۵ / دوازدهم فروردین ۱۳۸۷

دستاوردهای دولت نهم در روابط خارجی با کشورهای آمریکای لاتین

تهیه و تدوین :

اداره کل آمریکای وزارت امور خارجه
ومعاونت پژوهشی مرکز پژوهش و اسناد

گزارشهای جمهور لزوماً دیدگاههای مرکز پژوهش و اسناد ریاست جمهوری نمی باشد.

نشانی: تهران، خیابان جمهوری، خیابان دانشگاه جنوبی، پلاک ۱۸۷

تلفن: ۰۴۴۴۵۳۱۰۴ - ۰۱۳۱۰۱۶۴۴۱۳۱۰۱ - ۰۱۹۲۳۹۶۴۴

E-mail:RDC@GOVIR.IR

سخن نخست

تحولات و روابط ناعادلانه جهانی بر اساس نظم سلطه و نظام تک قطبی به سرکردگی آمریکا و همچنین برخوردها و تحریمهای به عمل آمده علیه کشورهای مستقل، دولت نهم را بر آن داشت تا به سمت همگرایی و همبستگیهای جهانی و منطقه‌ای گام بردارد. ایجاد ادبیات مشترک حول بسط عدالت و مبارزه با طبقاتی شدن نظام بین‌الملل از جمله مؤلفه‌های بسط روابط خارجی از سوی دولت نهم در آمریکای لاتین به شمار می‌آید؛ منطقه‌ای استراتژیک که روزگاری حیات خلوت آمریکا محسوب می‌شد، اما اینک به حیات قدرت‌نمایی کشورهای ضد سلطه به خصوص ضد سلطه آمریکا بدل شده است. این اقدام جمهوری اسلامی ایران در شکل‌دهی همکاریهای دو جانبه و چندجانبه با کشورهای آمریکای لاتین، سبب ساز دستاوردهای عدیده‌ای در عرصه‌های سیاسی، اقتصادی و فرهنگی گردیده و چشم‌انداز درخشان‌تری را نوید می‌دهد. فصل نوین مناسبات ایران و آمریکای لاتین از چه براهینی تبعیت می‌کند؟ آیا روابط ایران و آمریکای لاتین آن‌گونه که منتقدین و رقبای دولت نهم ادعا می‌کنند، فاقد مبانی و وجاهتهای معطوف به منافع ملی است یا برعکس؛ مناسبات فی‌مابین بر اساس مؤلفه‌های مبتنی بر عزت، حکمت و مصلحت ملت بزرگ ایران هدف‌گذاری شده است؟

در همین راستا گروه پژوهشهای کاربردی معاونت پژوهشی این مرکز و اداره کل آمریکای وزارت امور خارجه در گزارش پیش روی بر آن شدند تا ضمن شرح اجمالی تاریخچه و ماهیت روابط ایران و کشورهای آمریکای لاتین، دستاوردهای دولت نهم را در دور نوین مناسبات جمهوری اسلامی با این کشورها در قالب گزارش جمهور مورد بحث و بررسی قرار دهند که تقدیم مخاطبان ارجمند می‌گردد.

معاونت ارتباطات و اطلاع رسانی

مرکز پژوهش و اسناد ریاست جمهوری

دستاوردهای دولت نهم در روابط خارجی با کشورهای آمریکای لاتین

مقدمه

زیرا زبان رسمی سرزمینهای واقع در جنوب رودخانه مزبور، شامل لهجه‌های اسپانیولی و پرتغالی هستند.

اصطلاح سومی نیز برای این منطقه به کار برده می‌شود و آن عبارت است از: هیسپانو آمریکا^۱. سه واژه مورد اشاره ناشی از دوران استعمار این منطقه توسط استعمارگران اسپانیایی و پرتغالی است. با این حال در این مجموعه، کشورها و سرزمینهای کوچکی وجود دارند که به سایر زبانها صحبت می‌کنند. در هائیتی و گویان فرانسه زبان فرانسوی و در بلیز، جامائیکا و ترنیداد و توباگو زبان هلندی رایج است.

از ۲۲۷۴۳۲۲۲ کیلومتر مربع وسعت آمریکای لاتین،

مجموعه‌ای از ۳۴ کشور قاره آمریکا که در جنوب رودخانه بزرگ^۱ که در شمال مکزیک جریان دارد و مرز مکزیک و ایالات متحده آمریکا را در بر می‌گیرد، آمریکای لاتین^۲ خوانده می‌شود. در واقع این بخش شامل قسمتی از آمریکای شمالی، آمریکای مرکزی - حوزه کارائیب و جنوب آمریکا می‌شود. وجه تسمیه آن نیز این است که مردمان این منطقه به زبان رومن^۳ که ظاهراً از خانواده زبان لاتین است، صحبت می‌کنند. البته برخی از زبان‌شناسان معتقدند این تصور که زبانهای ایتالیایی، فرانسوی، اسپانیولی و پرتغالی با لاتین هم‌خانواده هستند، از اشتباهات قرن ۱۹ است، زیرا زبان ایتالیایی به همان قدمت زبان و ادبیات لاتین بوده و حتی از آن کهن‌تر است. از همین رو، برخی به جای آمریکای لاتین از واژه ایبرو آمریکا^۴ استفاده می‌کنند،

1-RIO- GRANDE
2-LATINAMERICA
3-ROMANCE
4-IBRO AMERICA
5-HISPANO AMERICA

۳۷ درصد وسعت و از جمعیت ۵۲۲ میلیونی آن ۳۳ درصد به زبان پرتغالی تکلم می‌کنند. با توجه به اینکه این ارقام به کشور برزیل مربوط می‌شود، اهمیت این کشور را روشن می‌سازد. برزیل همراه با مکزیک و آرژانتین ۵۹ درصد جمعیت آمریکای لاتین را در خود جای داده‌اند و هر کدام از نظر صنعتی نیز اهمیت ویژه‌ای در منطقه دارند.

لازم است خاطرنشان شود که اصطلاحات فوق در مقابل اصطلاح دیگر یعنی آمریکای انگلوساکسون قرار دارد که ناظر به ایالات متحده آمریکا و کانادا می‌باشد و هویت متمایزی را ارائه می‌دهد. بدین معنی فرهنگ ایرو یا هیسپانو آمریکا یا آمریکای لاتین ناظر بر جنبه‌های سه گانه فرهنگی، سیاسی و سابقه استعماری زیر است:

۱. نفوذ کلیسای کاتولیک و متأثر از جهان بینی آگوستینی؛
۲. نفوذ رنسانس ایتالیایی، فرانسوی و اندیشه‌های دانته؛
۳. استعمار اسپانیا و پرتغال و رقابتهای دول خارجی.

وضعیتها و موقعیتهای جدید در آمریکای لاتین

مطالعه رفتار خارجی کشورهای منطقه آمریکای لاتین، بیانگر این واقعیت است که تحت تأثیر پایان جنگ سرد، گرایش جدیدی در میان کشورهای منطقه دیده می‌شود که حاکی از ارائه تعریفی جدید از جایگاه منطقه آمریکای لاتین در نظام بین‌الملل از سوی کشورهای منطقه می‌باشد. در این میان شاهد باز تولد ایدئولوژی ناسیونالیستی برپایه نهضت منطقه‌ای بولیواری و شکوفایی چپهای متمایل به مرکز در قالب نهضت نوسوسیالیسم هستیم. در این میان برخی از نهضت‌های سوسیالیستی مبتنی بر قومیت‌گرایی همچون حکومت سرخپوستان بولیوی نیز دیده می‌شود. مهم‌ترین مؤلفه‌های سیاست خارجی جدید منطقه عبارت‌اند از:

الف: تلاش برای به‌دست‌آوردن نقش مستقل در سیاستگذاری و خروج از فشار عوامل خارجی؛

ب: تلاش برای اثرگذاری بیشتر در صحنه‌های منطقه‌ای و بین‌المللی؛

پ: تلاش برای به دست آوردن جایگاه مناسب در تجارت جهانی؛

ت: تقویت پیوندهای دوستی و تحکیم روابط با کشورهای خارج از حوزه سنتی (آمریکا و اروپا)؛

ث: ایجاد همگرایی و مطرح شدن آمریکای لاتین در نظام بین‌المللی به عنوان یک زیر سیستم؛

ج: تضمین رشد و جهش اقتصادی.

مشاهده می‌شود که در این دوره زمانی بسیار از مؤلفه‌های سیاست خارجی منطقه آمریکای لاتین با مؤلفه‌های سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران هم‌خوانی و مطابقت دارد. از این رو، این احساس هماهنگی و همگنی طرفین در ادبیات سیاسی سبب شده تا جمهوری اسلامی ایران درصدد توسعه و گسترش روابط با کشورهای منطقه باشد. از دیگر سو این مشابهت‌ها موجب گردیده است تعدادی از کشورهای این منطقه جزو کشورهای دوست و هم پیمان و تعدادی دیگر از کشورهای این منطقه از رده کشورهای متخاصم به رده کشورهای غیر متخاصم تغییر مسیر دهند.

سابقه و دوران تاریخی روابط ایران و کشورهای آمریکای لاتین

سابقه روابط جمهوری اسلامی ایران با کشورهای منطقه آمریکای لاتین به حدود ۱۰۵ سال پیش باز می‌گردد. طی سالهای ۱۹۰۲ و ۱۹۰۳ وزیرمختار ایران در واشنگتن مسافرت‌هایی به آمریکای جنوبی کرد و عهدنامه مودت و تجارت با کشورهای مکزیک، برزیل، آرژانتین، اروگوئه و شیلی را امضاء کرد، ولی برقراری روابط سیاسی و سفارت در کشورهای مزبور در حدود سی سال پیش محقق شد. (مهروی، ۱۳۵۵: ۳۱۴)

پس از وقوع انقلاب اسلامی در ایران (۱۹۷۹) با خروج جمهوری اسلامی ایران از حلقه استراتژیک کمربند امنیتی غرب علیه اتحاد جماهیر شوروی (سابق) و با توجه به ویژگی استقلال طلبی در سیاست خارجی کشورمان تعدادی از کشورهای منطقه آمریکای لاتین به‌ویژه کشورهای وابسته به جریان استکبار جهانی، تحت تأثیر القانات ایالات متحده آمریکا و اروپا در کنار تبلیغات منفی و وسیع علیه ایران و انقلاب اسلامی، و بحرانی شدن روابط ایران و آمریکا پس از تسخیر لانه جاسوسی آمریکا در تهران (شیلی و مکزیک) به تبعیت از قطع رابطه آمریکا با ایران، سفارتخانه‌های خود را در تهران تعطیل کردند و تعدادی دیگر از سفارتخانه‌های لاتین به حالت غیر فعال به کار خود ادامه دادند. در این

کشورهای آمریکای لاتین در یک نگاه

کشور	مساحت	جمعیت - نفر ۲۰۰۶	پایتخت	روز ملی	زبان رسمی
۱ آرژانتین	۲۷۸۰۹۲۰	۳۹ میلیون	بوئنوس آیرس	۹ ژوئیه	اسپانیولی
۲ برزیل	۸۵۱۴۲۰۴	۱۸۸/۷۰۰ میلیون	برازیلیا	۷ سپتامبر	پرتغالی
۳ بولیوی	۱۰۹۸۵۸۱	۹/۳۰۰ میلیون	لاپاز	۶ اوت	اسپانیولی
۴ کلمبیا	۱۱۴۱۷۴۸	۴۵/۶۰۰ میلیون	بوگوتا	۲۰ ژوئیه	اسپانیولی
۵ کاستاریکا	۵۱۱۰۰	۴/۴۰۰ میلیون	سان خوزه	۱۵ سپتامبر	اسپانیولی
۶ کوبا	۱۱۰۹۲۲	۱۱/۳۰۰ میلیون	هاوانا	۱ ژانویه	اسپانیولی
۷ شیلی	۷۵۶۶۲۶	۱۶/۵۰۰ میلیون	سانتیاگو	۱۸ سپتامبر	اسپانیولی
۸ اکوادور	۲۸۳۵۶۱	۱۳/۴۰۰ میلیون	کیتو	۱۰ اوت	اسپانیولی
۹ السالوادور	۲۱۰۴۰	۷ میلیون	سان سالوادور	۱۵ سپتامبر	اسپانیولی
۱۰ گواتمالا	۱۰۸۸۸۹	۱۲/۹۰۰ میلیون	گواتمالا	۱۵ سپتامبر	اسپانیولی
۱۱ هندوراس	۱۱۲۰۸۸	۷/۴۰۰ میلیون	تگوسیگالپا	۱۵ سپتامبر	اسپانیولی
۱۲ مکزیک	۱۹۷۲۵۴۷	۱۰۴/۲۰۰ میلیون	مکزیکوسیتی	۱۵ سپتامبر	اسپانیولی
۱۳ نیکاراگوئه	۱۳۰۷۰۰	۵/۲۰۰ میلیون	ماناگوا	۱۵ سپتامبر	اسپانیولی
۱۴ پاناما	۷۵۵۱۷	۲/۹۰۰ میلیون	پاناما	۳ نوامبر	اسپانیولی
۱۵ پاراگوئه	۴۰۶۵۷۲	۶ میلیون	آسانسیون	۱۴ مه	اسپانیولی
۱۶ پرو	۱۲۸۵۲۱۵	۲۸/۴۰۰ میلیون	لیما	۲۸ ژوئیه	اسپانیولی
۱۷ پورتوریکو	۸۸۹۷	۳/۹۰۰ میلیون	سان خوان	۴ ژوئیه	اسپانیولی
۱۸ جمهوری دو مینکن	۴۸۳۰۸	۹/۶۰۰ میلیون	سانتو دو مینگو	۲۷ فوریه	اسپانیولی
۱۹ اروگوئه	۱۷۶۲۱۵	۳/۳۰۰ میلیون	مونتو ویدئو	۲۵ اوت	اسپانیولی
۲۰ ونزوئلا	۹۱۲۰۵۰	۲۷ میلیون	کاراکاس	۵ ژوئیه	اسپانیولی
۲۱ آنتیگو وبرودا	۴۴۲	۷۶/۴۸۶ هزار	سنت جانز	۱ نوامبر	انگلیسی
۲۲ باهاماس	۱۳/۸۸۰	۳۰۱ هزار	ناسائو	۱۰ ژوئیه	انگلیسی
۲۳ باربادوس	۴۳۰	۲۶۶ هزار	بریج تاون	۳۰ نوامبر	انگلیسی
۲۴ بلیز	۲۲۹۶۵	۲۵۰ هزار	بلمون	۲۱ سپتامبر	انگلیسی
۲۵ دومینیکا	۷۵۱		روزو	۳ نوامبر	انگلیسی
۲۶ گرانادا	۳۴۴	۱۰۸ هزار	سنت جورج	۷ فوریه	انگلیسی
۲۷ گویانیا	۲۸۰۵۰	۵۱۵ هزار	جورج تاون	۲۳ فوریه	انگلیسی
۲۸ هائیتی	۲۷۴۰۰	۸/۶۰۰ میلیون	پورتو پرنس	۱ ژانویه	فرانسوی
۲۹ جامائیکا	۱۰۹۹۱	۲/۷۰۰ میلیون	کینگستون	۶ اوت	انگلیسی
۳۰ سن کیست و نویس	۳۶۰	۴۸/۳۹۳ هزار	باست	۱۹ سپتامبر	انگلیسی
۳۱ سان ویسنت	۳۹۰	۱۱۹ هزار	کینگزتاون	۲۷ اکتبر	انگلیسی
۳۲ سانتالوسیا	۶۲۰	۱۶۶ هزار	کاستریز	۲۲ فوریه	انگلیسی
۳۳ سورینام	۱۶۳۲۶۵	۴۵۱/۶ هزار	پاراماریبو	۲۵ نوامبر	انگلیسی
۳۴ ترنیدادو توباگو	۵۱۲۳	۱/۳۰۰ میلیون	پورتو اسپانیا	۳۱ اوت	هلندی

دوره، مفاهمه سیاسی و دیالوگ بین طرفین از بین رفت و جوی از بی‌اعتمادی رشد کرد.

با آغاز جنگ تحمیلی و اعمال تحریمهای اقتصادی جمهوری اسلامی ایران با محور قرار دادن توسعه روابط سیاسی و اقتصادی با کشورهای در حال توسعه، منطقه آمریکای لاتین را مورد توجه خود قرار داد. همچنین انزوای سیاسی جمهوری اسلامی ایران توسعه روابط با کشورهای آمریکای لاتین را در اولویتهای [این کشور قرار دارد] و بدین ترتیب، روند توسعه روابط با کشورهای منطقه آغاز شد. در این دوران که تا پایان جنگ ادامه داشت، سفارتخانههای ایران در کشورهای شیلی، اروگوئه، کوبا، نیکاراگوئه و کلمبیا افتتاح و آغاز به کار کرد.

با توجه به اعمال برخی تحریمها و محدودیتهای تجاری اعمالی از سوی استکبار جهانی به سرکردگی آمریکا، ایران به منظور تأمین کالاهای ضروری خود متوجه آمریکای لاتین شد و بدین ترتیب کشورهایی مانند آرژانتین، برزیل و اروگوئه به عمده‌ترین مبادی وارداتی ایران در منطقه تبدیل شدند. یک آمار تخمینی از حجم مبادلات تجاری ایران با کشورهای منطقه پس از انقلاب اسلامی، رقمی حدود ۲۰ میلیارد دلار را به نمایش می‌گذارد. علی‌رغم توسعه چشمگیر و خیره‌کننده روابط تجاری بین ایران و کشورهای منطقه آمریکای لاتین، روابط سیاسی فی مابین در حد انتظار از توسعه یافتگی برخوردار نبود؛ به طوری که در مقطعی کلیه کشورهای آمریکای لاتین (جز کوبا و نیکاراگوئه) به قطعنامه سیاسی کمیسیون حقوق بشر در مورد وضعیت حقوق بشر در ایران رأی مثبت می‌دادند، اما تغییرات در فضای بین‌المللی و پایان جنگ سرد، زمینه را برای توسعه سیاسی روابط فراهم آورد و رفته رفته آرای کشورهای منطقه از مثبت به ممتنع تغییر یافت.

پایان جنگ سرد و فروپاشی شوروی، سرفصلی جدید در تاریخ روابط بین‌الملل است. تحت تأثیر این رویداد، بسیاری از معادلات بین‌المللی و روابط دو جانبه در عرصه جامعه بین‌المللی درهم ریخت. در کنار این تحول اساسی، انقلاب ارتباطات و پدیده جهانی‌گرایی، فضای جدیدی را برای اعضای کوچک جامعه بین‌المللی فراهم آورد. این وقایع و رخدادها، محدودیتهای دوران جنگ سرد برای گسترش روابط در

چارچوبهای تعریف شده توسط دو بلوک غرب و شرق را از بین برد و بدین ترتیب، روابط دو جانبه و چند جانبه مابین اعضای جامعه بین‌المللی در محیطی توأم با حفظ هویت و استقلال برخی کشورها شکل گرفت. این ویژگی موجب شد تا کشورهای آمریکای لاتین به حوزه‌های خارج از محیط سنتی خود توجه بیشتری نشان دهند و بدین ترتیب، زمینه برای گسترش روابط ایران و کشورهای منطقه آمریکای لاتین مساعد گردید.

از سوی دیگر، با پایان جنگ دوم خلیج فارس و برقراری آرامش نسبی در منطقه و موضع‌گیری هوشمندانه ایران در قبال آن و همچنین ایجاد وضعیتها و موقعیتهای جدیدی در آمریکای لاتین موجب توسعه بیش از پیش روابط ایران با کشورهای منطقه گردید.

موقعیت فعلی روابط ایران با آمریکای لاتین

از سال ۲۰۰۲ تحولات سیاسی در منطقه آمریکای لاتین به گونه‌ای شکل گرفت که منجر به قدرت رسیدن احزاب چپی (سوسیالیستهای مرکزگرا) شد. روی کار آمدن لولا در برزیل، آقای واسکز در اروگوئه، کریشنر در آرژانتین، مورالس در بولیوی، آقای کورا در اکوادور و دانیل اورتگا در نیکاراگوئه و از همه مهم‌تر تحکیم و بسط قدرت چاوز به‌عنوان مرکز ایده‌همگرایی منطقه ای بر محور ایده‌های سیمون بولیوار همگی حکایت از این موضوع دارد که گروه ناسیونالیستها و سوسیالیستها در منطقه در حال ایجاد اتحادیه‌ای سیاسی از هم‌مسئله‌گانی هستند که در نظام بین‌الملل جدید به دنبال هویت جدید و مستقل از قدرتهای نظام بین‌المللی می‌باشند. گذشته از اینکه این گروه تا چه حد می‌توانند بر عوامل تحدید کننده برای تحقق آرزوهای خود فائق آیند یا اینکه فریادهای عدالت طلبانه این مجموعه از نظام بین‌المللی تا چه حد اثرگذار است، بازتاب آن در ایران طنین انداز شده و به نوعی هم‌جهگی بین ملتها و متعاقباً دولتهای دوطرف رهنمون گردیده است.

تحولات سیاسی در آمریکای لاتین در ایران مورد توجه دقیق و جدی دولت انقلابی جناب آقای احمدی‌نژاد قرار گرفته است. از دیدگاه سیاست خارجی جدید ایران، منطقه آمریکای لاتین دارای توانمندیهای بالقوه و بالفعل بسیاری

است که می‌تواند موجب همکاری‌های دو جانبه و چند جانبه بین ایران و منطقه باشد. در همین راستا دولت جدید ایران با رویکردهای سیاسی، اقتصادی و فرهنگی سعی دارد تا با تحکیم روابط با کشورهای آمریکای لاتین ضمن توسعه و تحکیم روابط خود با کشورهایی که از خود تمایلات انقلابی نشان می‌دهند، در کنار آنها جبهه جدیدی را در صحنه جهانی علیه آمریکا و نظام ناعادلانه بین‌المللی ایجاد نماید. حضور جناب آقای احمدی نژاد، ریاست محترم جمهوری، در کوبا و شرکت در اجلاس سران نهضت عدم تعهد و دیدار ایشان با تعدادی از سران آمریکای لاتین این فرصت را به ایران می‌دهد تا با استفاده از موقعیت ریاست دولت کوبا بر عدم تعهد در جهت توسعه و تحکیم روابط ایران با آمریکای لاتین تلاش و کوشش نماید.

سفرهای متعدد جناب آقای احمدی نژاد ریاست محترم جمهوری، به کشورهای کوبا، نیکاراگوئه، بولیوی، ونزوئلا و اکوادور و استقبال مردمی از ایشان و ابراز محبت و موذت مردمی در استقبال از او، نشان از نهادینه شدن ادبیات سیاسی و آرمانهای عدالتخواهانه ایران در افکار عمومی منطقه دارد. در کنار اقبال مردمی از توسعه روابط رسمی ایران و کشورهای منطقه، ظرفیتهای مردمی یکی از فضاهای ایجاد شده برای توسعه و تحکیم روابط ایران و کشورهای منطقه می باشد که در دولت نهم به آن اهتمام ویژه‌ای شده است. حضور قدرتمندانه دیپلماسی جمهوری اسلامی ایران در کشورهای منطقه با توجه به ظرفیتهای سیاسی و اقتصادی ایران در ایجاد محوری قدرتمند از اتحاد ایران و کشورهای منطقه به گونه‌ای حائز اهمیت است که موجب نگرانی کشورهای استیلاجو شده و به خصوص مقامات ایالات متحده آمریکا و رژیم اشغالگر قدس بارها نسبت به حضور قوی دیپلماتیک و توسعه روابط سیاسی و اقتصادی ایران با کشورهای منطقه به دولتهای لاتینی هشدار و اخطار داده‌اند. مع الوصف با توجه به حقانیت مواضع بین‌المللی ایران و همچنین منافع حاصل از توسعه روابط بین ایران و آمریکای لاتین افکار عمومی و دولتهای منطقه با رد ادعاهای واهی استکبار جهانی بر توسعه روابط با ایران تأکید و پافشاری کرده‌اند. به طوری که آقای چاوز و مورالس بارها بر توسعه روابط دوستانه و برادرانه با ایران تأکید کرده‌اند. در این

ارتباط حتی در زمانی که آقای لولا، رئیس‌جمهور برزیل در سفر رسمی خود به آمریکا در یک مصاحبه علنی و در حضور جورج بوش که سعی داشت برزیل را از توسعه روابط با ایران بازدارد، به طور رسمی ضمن حمایت از حق ایران برای دستیابی به فناوری هسته‌ای برای مقاصد صلح‌آمیز اعلام کرد که روابط ایران و برزیل موضوعی دوجانبه است.

دولت نهم با عنایت به سیاست اصولی خود مبنی بر توسعه همه جانبه با کشورهای جامعه بین‌المللی و فضای مناسب ایجاد شده در منطقه آمریکای لاتین با توجه به فرصت‌سازی و بهره‌برداری بهینه از فرصت ایجاد شده به عنوان راهبرد دیپلماسی کشورمان به توسعه روابط با کشورهای منطقه اهتمام ویژه‌ای مبذول داشته است و اکنون پس از دو سال پیگیری دیپلماسی فعال با کشورهای منطقه به دستاوردهای قابل توجه‌ای دست یافته است که برخی از این دستاوردها در حوزه سیاسی و اقتصادی با اهمیت و به شرح زیر قابل طیف‌بندی می‌باشد، اما ذکر این نکته ضروری است که دستاوردهای مذکور تنها بخشی از مجموعه اقداماتی می‌باشد که در حوزه وزارت خارجه قابل احصاء است و با توجه به گستردگی روابط ایران و آمریکای لاتین هر بخش از دولت می‌تواند مجموعه دیگری را به آن اضافه نماید. نکته قابل توجه دیگر که باید به آن اشاره کرد، ماهیت برخی از اقدامات بلندمدت می‌باشد که کار آن در دو سال اخیر آغاز شده، لیکن زمان بهره‌برداری آن در آینده نزدیک و دور خواهد بود.

اهداف سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران در منطقه آمریکای لاتین

اهداف سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران با توجه به رویکرد جدید دولت نهم بر اساس محورهای زیر شکل گرفته است:

الف: تهدید زدایی از پیرامون نظام جمهوری اسلامی و ایجاد روندهای نوین بین‌المللی؛

ب: فرصت‌سازی و ایجاد ظرفیتهای نوین متقابل؛

ج: گسترش عمق استراتژیک جمهوری اسلامی؛

الف) تهدید زدایی از پیرامون نظام جمهوری اسلامی و

ایجاد روندهای نوین بین‌المللی

از آنجا که نظام سلطه جهانی، در دنیای آشفته امروز بعضاً تهدیدات متنوعی حول منافع و تمامیت ارضی جمهوری اسلامی ایران سازماندهی می‌کند، روشن‌ترین اصل در تنظیم هر راهبرد سیاست خارجی تهدیدزدایی و کاربست دیپلماسی خلاق محور و ابتکاری است. از سویی دیگر با در نظر داشتن اینکه حوزه سیاست خارجی ایران بعضاً با مسائل امنیتی در سطح منطقه و جهانی پیوند خورده است، لازم است دیپلماسی ایران نیز در این ارتباط با دقت بیشتری مسائلی را که در حوزه امنیتی جمهوری اسلامی ایران تاثیرگذارند مورد توجه قرار دهد.

اگرچه منطقه آمریکای لاتین در دایره اولیه حوزه امنیتی سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران قرار ندارد و تهدیدات نظامی و اقتصادی علیه کشورمان از سوی کشورهای این منطقه متصور نیست؛ لیکن برخی مسائل به طور غیر مستقیم بر منافع و امنیت تمامی کشورها تأثیرگذار خواهد بود.

اولین مورد از پیوند مسائل ایران با دیگر مناطق جهان موضوع پرونده هسته‌ای ایران است. به خوبی می‌دانیم که تعدادی از کشورهای منطقه از جمله برزیل، آرژانتین، ونزوئلا و کوبا اعضای شورای حکام آژانس بین‌المللی انرژی هسته‌ای هستند. در همین ارتباط، تعداد دیگری از کشورهای منطقه از جمله برزیل، آرژانتین جزو اعضای غیر دائم شورای امنیت هستند. از این رو، نقش سیاسی و مواضع این کشورهای در طرح احتمالی هر اقدامی علیه یا به نفع کشورمان در شورای امنیت و شورای حکام تأثیرگذار است. با این حساب، تهدیدزدایی از یک‌سو و ایجاد روندهای جدید در نظام بین‌المللی از دیگرسو و جلب نظر مساعد کشورهای هم‌جبهه در رفع تهدیدات علیه منافع و امنیت کشورمان ضروری می‌باشد.

(ب) فرصت‌سازی و ایجاد ظرفیتهای نوین متقابل با توجه به پتانسیلهای سیاسی و اقتصادی و زیر ساخت سیاسی مناسب کنونی در منطقه، دولت نهم کوشش می‌کند که بتوانیم در تعامل با کشورهای دوست از جمله کوبا و ونزوئلا به چارچوبی دست یابیم که بتوانیم بر اساس امکانات موجود در منطقه، فضای مناسبی را برای فعال

نمودن سیاست خارجی ایران فراهم نماییم.

(ج) گسترش عمق استراتژیک جمهوری اسلامی در نهایت اینکه معتقدیم ضمن تهدیدزدایی و فرصت‌سازی به عنوان اولویتهای اولیه سیاست خارجی که در برگیرنده منافع فوری و دفع خطرهای سریع است، نیازمند این هستیم که با ساز و کارهای بلند مدت از جمله راهبردهای فرهنگی، ابزار تجاری و اقتصادی (از جمله سرمایه‌گذاری مشترک) و تقویت دیپلماسی عمومی در منطقه به جایگاهی برسیم که بتوانیم موقعیت نفوذ را برای سیاست خارجی کشورمان در منطقه تعریف کنیم، تعریف موقعیت جدید باید گونه‌ای باشد که به عمق استراتژیک جمهوری اسلامی منجر گردد.

اهداف کلی برنامه روابط جمهوری اسلامی ایران با کشورهای منطقه آمریکای لاتین

با توجه به محورهای سه‌گانه فوق به منظور برنامه‌ریزی و تنظیم روابط دو جانبه کشورمان با کشورهای منطقه آمریکای لاتین در سه محور سیاسی، اقتصادی، فرهنگی و رسانه‌ای اهداف کلی زیر مورد توجه قرار گرفته است:

الف) سیاسی

۱. توسعه روابط منطقه‌ای جمهوری اسلامی ایران با آمریکای لاتین به منظور اتخاذ مواضع مشترک در خصوص مسائل مهم بین‌المللی؛

۲. استفاده از پتانسیلهای سیاسی منطقه برای کسب حمایت در مجامع بین‌المللی و بهره‌برداری از قدرت مجموعه‌ای و انفرادی کشورهای منطقه برای حل مسائل بین‌المللی ایران از جمله حقوق بشر و پرونده هسته‌ای و تحقق اهداف ملی جمهوری اسلامی ایران از یک‌سو و حمایت ایران از هویت، استقلال و پیشرفت کشورهای منطقه از دیگرسو؛

۳. توسعه روابط سیاسی دو جانبه به منظور ایجاد زمینه لازم برای توسعه سایر جنبه‌ها و ابعاد روابط دو جانبه؛

۴. تقویت روابط سیاسی با پیمانهای سیاسی منطقه‌ای نظیر گروه ریو به منظور استفاده از لابی منطقه‌ای در سطح بین‌المللی و روابط دو جانبه.

۲. توسعه دیپلماسی عمومی برای اثرگذاری بر دیپلماسی

رسمی؛

۳. حمایت از جوامع مسلمان و تلاش برای حفظ کرامت و شأن ایشان؛

۴. نفوذ فرهنگی و تلاش برای بسط گفتمان عدالت به منظور ایجاد روندهای جدید برای جلوگیری از گسترش نظام ناعادلانه جهانی.

دولت نهم و برنامه‌های اجرایی روابط دو جانبه جمهوری اسلامی ایران و کشورهای آمریکای لاتین

الف) سیاسی

۱. تحکیم روابط با کشورهای دوست در منطقه نظیر ونزوئلا با گسترش مناسبات سیاسی و رفت و آمد مقامات عالی رتبه بین دو کشور؛

۲. ایجاد مکانیسم دوره‌ای شش ماه یا یک ساله برای گفتگوهای سیاسی بین مقامات عالی رتبه و کارشناسی در حد معاونین وزیر امور خارجه به صورت متقابل؛

۳. تلاش برای خارج کردن روابط ایران و آرژانتین از وضعیت موجود؛

۴. تأسیس سفارتخانه ایران در بولیوی، نیکاراگوئه و اکوادور.

ب) اقتصادی

۱. تأسیس دفترهای تجاری در شهرهای مهم منطقه آمریکای لاتین از جمله سانپائولو- پاناما؛

۲. ایجاد اتاق بازرگانی ایران و آمریکای لاتین در اتاق بازرگانی، صنایع و معادن ایران؛

۳. بررسی فعال کردن دفتر کشتیرانی ایران در سانپائولو؛

۴. برقراری خط هوایی مستقیم (مسافری و باری) با کشورهای منطقه؛

۵. تأسیس شرکت مشترک بازرگانی با تعدادی از کشورهای منطقه؛

۶. تأسیس بانک مشترک و صندوق مشترک با ونزوئلا

ب) اقتصادی

توسعه روابط اقتصادی به منظور متنوع سازی در روابط تجاری و ایجاد شرکتهای مختلط برای سرمایه‌گذاری مشترک. در این زمینه همکاریهای منطقه‌ای از جمله ایجاد زمینه برای همکاریهای بلوکی بین اکوو مرکوسور در بلندمدت در نظر گرفته می‌شود. با توجه به موقعیت و توانمندیهای اقتصادی و تجاری آمریکای لاتین به عنوان یک بلوک قوی در اقتصاد جهانی و همچنین توانمندیهای جمهوری اسلامی ایران در منطقه به عنوان دروازه ورود به آسیای میانه و قفقاز، امکانات ترانزیت کالا به شمال از طریق خلیج فارس و زمینه‌های موجود سرمایه‌گذاری در مناطق آزاد تجاری و صنعتی، روابط محکمی در آینده پیش‌بینی می‌شود. در این ارتباط اهداف زیر طراحی گردیده است:

۱. استفاده از ظرفیتهای اقتصادی و تجاری منطقه؛

۲. جذب سرمایه و صدور خدمات فنی و مهندسی؛

۳. توسعه بازارهای صادراتی جمهوری اسلامی ایران؛

۴. تنوع سازی بازارهای وارداتی ایران؛

۵. زمینه سازی برای تعامل در داد و ستد تکنولوژیک.

ج) فرهنگی

با توجه به اینکه چهره جمهوری اسلامی ایران طی مدت ۲۰ سال گذشته همواره مورد تهاجم دشمنان قرار داشته، تصویر موجود از ایران در منطقه براساس تبلیغات منفی دستگاههای خبری و اطلاعاتی غربی و عمدتاً آمریکا شکل گرفته است. بنا بر این یکی از اهداف عمده ایران، دادن اطلاعات و شناخت کافی از فرهنگ، هنر و سابقه کهن ایران در تاریخ تمدن جهانی از یک سو و آشنایی آنان با جمهوری اسلامی ایران از سوی دیگر است. این بعد از روابط با توجه به نقش خطیر افکار عمومی در شکل‌دهی و پشتیبانی از یک رابطه سالم و متوازن و پایدار از اهمیت بسیاری برخوردار است. از این رو اهداف زیر در بُعد فرهنگی و رسانه‌ای مورد توجه قرار گرفته است:

۱. نمایاندن چهره حقیقی دولت و ملت بزرگ ایران در

منطقه؛

به منظور اجرای پروژه در سایر کشورها؛

۷. عضویت در بانک جنوب؛

۸. تأسیس شرکت مشترک برای اجرای پروژه‌های نفتی؛

۹. تأسیس شرکت مشترک حمل و نقل نفتی؛

۱۰. تأسیس شرکت مشترک پتروشیمی؛

۱۱. تحقق پروژه‌های مربوط به تأسیس شرکت‌های تجاری در خصوص همکاری‌های چند جانبه؛

۱۲. عضویت ناظر در آلبا.

۶. سفر رئیس مجلس شورای اسلامی به برزیل، کوبا و ونزوئلا؛

۷. سفر سایر مقامات رسمی ایرانی به کشورهای آمریکای لاتین:

■ سفر وزیر امور خارجه به کوبا، ونزوئلا

■ سفر وزیر بازرگانی به کوبا، ونزوئلا

■ سفر وزیر کشاورزی ونزوئلا و کوبا

■ سفر وزیر صنایع به ونزوئلا

■ سفر رئیس سازمان صدا و سیمای جمهوری اسلامی

ایران به کوبا، ونزوئلا و نیکاراگوئه

■ سفر معاونین وزرا و تعدادی دیگر از مقامات کشورمان

به کشورهای منطقه

ج) فرهنگی

۱. ایجاد کرسیهای زبان فارسی و ایران‌شناسی در

دانشگاههای منطقه و تقویت کرسیهای موجود؛

۲. برگزاری سمینارهای دوره‌ای در ارتباط با سیاست،

فرهنگ و اقتصاد در دانشگاههای کشورهای منطقه؛

۳. تأسیس شعبه خبرگزاری جمهوری اسلامی ایران در

شهر ریودژانیرو؛

۴. برگزاری جشنواره‌های دوره‌ای فرهنگی و هنری؛

۵. تأسیس انجمن دوستی ایران با کشورهای منطقه

آمریکای لاتین؛

۶. تأسیس انجمن دوستی ایران و آمریکای لاتین؛

۷. گشایش رایزنی فرهنگی جمهوری اسلامی ایران در

تعدادی از کشورهای منطقه آمریکای لاتین؛

۸. ایجاد خانه ایران در ونزوئلا؛

۹. توسعه ارتباط با رسانه‌های گروهی و جراید منطقه.

۸. سفر هیئتهای متعدد پارلمانی و سیاسی از کشورهای آمریکای لاتین به ایران:

■ سفر رئیس جمهور ونزوئلا به تهران (۳ بار)

■ سفر هیئت پارلمانی کلمبیا، مکزیک، ونزوئلا و کوبا

به تهران (برای شرکت در اجلاس دفاع از حقوق حقه مردم فلسطین)

■ توسعه همکاریهای دفاعی و اعزام وابسته‌های نظامی

و دفاعی به ونزوئلا

■ برگزاری دوره آموزشی دیپلماتیک برای دیپلماتهای

بولیوی و ونزوئلا

■ برگزاری اولین دوره آموزش زبان فارسی در دانشگاه

ونزوئلا

ه) روابط تجاری

در پی اعمال برخی از تحریمهای تجاری و اقتصادی

علیه کشورمان در سالهای اولیه انقلاب، جمهوری اسلامی

ایران به منظور متنوع سازی بازارهای تجاری و اقتصادی

خود، ظرفیتهای تجاری و اقتصادی منطقه آمریکای لاتین

را مورد توجه قرار داد. مطالعه روابط تجاری ایران طی دوران

پس از انقلاب اسلامی، بیانگر افزایش سریع و پر حجم

روابط تجاری ایران با کشورهای منطقه می‌باشد. این روابط

تا سالهای اخیر صرفاً در حوزه واردات کالاهای اساسی و

به صورت یک طرفه بوده است؛ به طوری که در این مدت

د) سیاست خارجی و مناسبات دیپلماتیک

۱. امضای اعلامیه برقراری روابط دیپلماتیک بین ایران

و جمهوری بولیوی؛

۲. بازگشایی سفارت جمهوری اسلامی ایران در سانتیاگو،

بوگوتا و ماناگوا؛

۳. اعزام نمایندگان ویژه به بولیوی و اکوادور به منظور

افتتاح نمایندگی؛

۴. افتتاح سفارت نیکاراگوئه در تهران؛

۵. سفر ریاست جمهوری اسلامی ایران به کشورهای

منطقه (ونزوئلا، نیکاراگوئه، بولیوی، اکوادور و کوبا)؛

براساس یک تخمین میزان واردات کالا از کشورهای منطقه، بیش از ۲۵ میلیارد دلار بوده است. طرفهای مهم تجاری ایران در منطقه عبارت بودند از: برزیل، آرژانتین و مکزیک.

دولت نهم با عنایت به اهمیت روابط اقتصادی به تنظیم روابط سیاسی، راهبرد جدیدی را در توسعه روابط سیاسی بر پایه متنوع سازی مقاصد تجاری در منطقه آمریکای لاتین، متوازن ساختن روابط سیاسی و اقتصادی و افزایش صادرات به کشورهای منطقه را در دستور کار قرار داده است. در این ارتباط با ظرفیتهای سیاسی به وجود آمده در منطقه به ویژه در کشورهای ونزوئلا، بولیوی، نیکاراگوئه و اکوادور سعی وافری به منظور ایجاد فرصتهای تجاری برای تجار ایرانی و صادرات خدمات فنی و مهندسی کشورمان به این منطقه فراهم آمده است.

برخی از ره‌آوردهای تجاری دولت نهم در توسعه صادرات کالا و خدمات فنی و مهندسی و سایر همکاریهای اقتصادی در آمریکای لاتین به شرح ذیل می‌باشد:

الف) پروژه‌های به انجام رسیده

۱. احداث کارخانه تراکتورسازی مشترک ایران و ونزوئلا (ون ایران با ظرفیت سالانه ۱۲۰۰۰ دستگاه تراکتور) و [صدور] تولیدات این کارخانه به کشورهای منطقه از جمله بولیوی و اروگوئه؛

۲. احداث کارخانه اتومبیل سازی مشترک ایران خودرو و سایپا در ونزوئلا با ظرفیت سالانه ۲۴۰۰۰ دستگاه؛

۳. صادرات صنایع کوچک به ونزوئلا و بولیوی و کوبا از جمله احداث کارخانجات تولید لبنیات و آردسازی و ماشین‌آلات تزریق پلاستیک؛

۴. اجرای پروژه‌های آبرسانی در کوبا؛

۵. اجرای پروژه مطالعات اکتشاف زمین‌شناسی در ونزوئلا؛

۶. برقراری اولین خط پرواز مستقیم خاورمیانه به آمریکای لاتین از مبدأ تهران به کاراکاس؛

۷. اجرای دو قرارداد برای احداث ۱۷ هزار واحد مسکونی

در ونزوئلا؛

۸. خرید اولین محموله بنزین از ونزوئلا در راستای تنوع‌سازی منابع وارداتی برای کاهش آثار تحریمهای احتمالی؛

۹. افتتاح دفتر وزارت صنایع در کاراکاس؛

۱۰. برقراری روابط کارگزاری بانک توسعه صادرات ایران با تعدادی از بانکهای ونزوئلایی (در این ارتباط مذاکرات برای ایجاد روابط کارگزاری با تعدادی از بانکهای لاتینی از جمله برزیل در جریان است)؛

۱۱. جذب سرمایه‌گذاری شرکت پترو براس برای عملیات اکتشاف نفت در حوزه توسن در خلیج فارس؛

۱۲. برگزاری کمیسیون مشترک ایران ونزوئلا و ایران و کوبا؛

۱۳. گسترش همکاریهای اقتصادی و تجاری با کوبا از جمله صادرات ۷۵۰ دستگاه واگن؛

۱۴. افتتاح کارخانه تولید واکسن هپاتیت و داروهای نو ترکیبی در تهران با همکاری کوبا؛

۱۵. صادرات انواع شیرآلات آبرسانی الکترو، فلنج فولادی، کمپرسور، ورق، میلگرد و ابزار آلات صنعتی؛

۱۶. استفاده از توانمندیهای کوبا در زمینه بیوتکنولوژی پرورش آبزیان؛

۱۷. پرورش آبزیان قاره‌ای و دریایی؛

۱۸. پروژه مدرنیزه کردن و توسعه ظرفیت تولیدی سیستمهای آبیاری در کوبا؛

۱۹. تأمین و راه‌اندازی مجدد ایستگاههای تقلیل فشار ۲۵۰ کیلو وات.

ب) پروژه‌های داری قرارداد

۱. آغاز عملیات احداث کارخانه سیمان در ونزوئلا؛

۲. آغاز عملیات احداث کارخانه دوچرخه‌سازی؛

۳. آغاز تولید ماشین‌آلات جوجه‌کشی؛

۴. تولید نوشابه غیر الکلی گاز دار؛

۵. ساخت و صدور کشتی؛

۶. ایجاد صندوق مشترک مالی ایران و ونزوئلا؛

۷. تأسیس شرکت مشترک نفتکش ایران و ونزوئلا.

ج) روابط فرهنگی و دیپلماسی عمومی

۱. افتتاح دفتر صدا و سیما در کاراکاس؛
۲. برگزاری دوره‌های آموزشی برای مهندسين نفت و پتروشیمی ونزوئلا؛
۳. ایجاد کرسی زبان فارسی در ونزوئلا و کلمبیا و تقویت کرسی زبان فارسی در برزیل؛
۴. سفر هیئت فرهنگی و دانشگاهی از آرژانتین و شیلی به تهران؛
۵. برگزاری اولین سمینار علمی جایگاه آمریکای لاتین در نظام بین‌المللی و روابط ایران و منطقه آمریکای لاتین در دفتر مطالعات سیاسی و بین‌المللی؛
۶. برگزاری کارگاه آموزشی بازشناسی نقش فرهنگی آمریکای لاتین؛
۷. ارتباط مستقیم و مستمر با روزنامه‌نگاران محلی و چاپ مقالات دیپلماتهای ایرانی در روزنامه‌های کشورهای محل؛
۸. مصاحبه سفرای جمهوری اسلامی ایران در منطقه با رسانه‌های گروهی.

نتیجه: دورنمای روابط ایران و آمریکای لاتین

با عنایت به عواملی همچون:

۱. روندهای موجود در آمریکای لاتین که مؤید نقش آفرینی کشورهای این منطقه در معادلات منطقه‌ای و بین‌المللی می‌باشد؛
 ۲. پتانسیلهای اقتصادی و تجاری منطقه‌ای و نقش بارز آنها در مبادلات تجارت بین‌المللی؛
 ۳. همگرایی نسبی در مواضع ایران و تعدادی از کشورهای مهم منطقه‌ای آمریکای لاتین در خصوص مسائل مهم بین‌المللی؛
- می‌توان این گونه نتیجه گرفت که روابط ایران با کشورهای منطقه‌ای آمریکای لاتین چه در سطح دوجانبه چه در سطح منطقه‌ای از ظرفیتهای بالایی برای توسعه برخوردار است. مناسباتی که شاید قادر است خود مورد روندهایی نوین در سطوح جهانی گردد.
- منابع:

هوشنگ مهدوی، عبدالرضا. ۱۳۵۵. تاریخ روابط خارجی ایران. تهران: امیر کبیر، چاپ دوم.

د) موافقتنامه‌های زیربنایی

۱. موافقتنامه حمل و نقل هوایی ایران و ونزوئلا؛
۲. یادداشت تفاهم همکاریهای بهداشتی؛
۳. یادداشت تفاهم همکاریهای زیست محیطی ایران و ونزوئلا؛
۴. موافقتنامه تشویق و حمایت متقابل از سرمایه‌گذاری خارجی ایران و کوبا؛
۵. موافقتنامه اجتناب از اخذ مالیات مضاعف ایران و کوبا؛
۶. موافقتنامه همکاریهای گمرکی ایران و کوبا؛
۷. موافقتنامه تجارت ترجیحی ایران و کوبا؛
۸. یادداشت تفاهم همکاریهای جامع ایران و بولیوی؛
۹. یادداشت تفاهم همکاریهای کشاورزی ایران و بولیوی؛
۱۰. یادداشت تفاهم همکاریهای صنعتی ایران و بولیوی.